

PRACOVNÍ PRÁVO

ČASOPIS PRO VÝKLAD PRACOVNÍCH A SOCIÁLNĚ
POJIŠŤOVACÍCH ZÁKONŮ.

Dr. EGON SCHWELB:

Úvahy o pensijních fondech a jiných zařízeních podle čl. L bankovního zákona.

I.

Tak zvaný bankovní zákon, zákon ze dne 21. dubna 1932, Sbírka 54, kterým jednak doplňují se a mění zákony: ze dne 9. října 1924, čís. 237 Sb. z. a n., kterým se zřizuje Zvláštní fond pro zmírnění ztrát povstalých z poválečných poměrů, ze dne 10. října 1924, čís. 238 Sb. z. a n., kterým se zřizuje Všeobecný fond peněžních ústavů v republice Československé, a ze dne 10. října 1924, čís. 239 Sb. z. a n., o vkladních knížkách (listech), akciových bankách a o revisi bankovních ústavů, jednak upravují se některé poměry peněžních ústavů a jiných peněžních podniků a akciových společností, obsahuje celou řadu norem dosud neznámých našemu právnímu řádu a zejména celou řadu norem dalekosáhlé civilně-právní působnosti. Poukazují zejména na předpisy nového znění §§ 17, 17a) a 17b) zákona čís. 239/1924, dále na ustanovení článku XXXV a XXXVI, kterými se způsobem, který nemá příkladu v dějinách tuzemského práva, zasahuje do služebních poměrů, dále na ustanovení §§ 6 a násl. zákona čís. 239/1924 v novém znění, jichž civilně-právní důležitost je rovněž vynikající. (Srov. článek profesora dr. Grossmanna-Doertha v Prager Archiv, ročník XIV., čís. 11, který n. u. m., strana 793, práve se pozastavuje nad zvykem od dnešní doby a velice rozšířeným, vydávati policejní zákony a při tom nevyjádřiti se o civilně-právních důsledcích.)

V následujícím zabýváti se budeme ustanovením článku L bankovního zákona, jednajícím o t. zv. fondech pensijních a jiných zařízeních, určených pro podporu zaměstnanců, zejména v případě nemoci, invalidity neb stáří neb pro podporu jejich vdov, sirotek a rodinných příslušníků.

Zákon ustanovuje o těchto fondech a jiných zařízeních, že, ať jsou zřízena v jakékoliv formě právní, jest je spravovati, pokud o nich neplatí jiné právní předpisy, za účasti zástupců zaměstnanců tak, aby všechny prostředky a majetkové hodnoty, které tvoří jejich jmění, byly odděleny a odděleně účtovány od ostatního jmění ústavu, jakož i ukládány v nemovitostech, v hypotečních pohledávkách zákonné jistoty, ve státních dluhopisech neb jiných cenných papírech sirotčí jistoty aneb jiným způsobem, platným pro ukládání jmění sirotčího.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu bankovního zákona (tisk poslanecké sněmovny, třetí volební období, 5. zasedání, čís. 1622) uvádí na stránce 99, že u četných bank a pomocných ústavů, uvedených v článku XIV (ústavy oprávněné k vydávání vkladních knížek), existují zvláštní zařízení (výraz »nařízení« spočívá patrně na chybě tisku), určené pro podporu zaměstnanců neb jejich rodinných příslušníků. Nejčasnější formou takových zařízení jsou pensijní fondy. Fondy podobné jsou leckde zřízeny pro podporu zaměstnanců v případě invalidity, nezaměstnanosti atd. Právní povaha všech těchto zařízení je velice různorodá a také různě je upravena otázka, zda a jaké nároky mají zaměstnanci neb jiné osoby (patrně vdovy, sirotci a rodinní příslušníci) z těchto zařízení. Tato zařízení jsou druhy živena jen z dotací, jež příslušné orgány ústavu jim přidělují při rozdělení čistého zisku, druhy k nim přispívají také zaměstnanci. Věnované prostředky nejsou vždy oddělovány od ostatního jmění ústavu, nýbrž užívá se jich

k účelům provozovacím a platí za rezervu ústavu, určenou na úhradu převzatých pensijních závazků; nejde tu tedy o fondy speciálně hrazené. Důvodová zpráva nazývá pak n. u. m. na ustanovení zákona o pensijním pojištění čís. 26/1929 a právem vyzdvihuje, že pevnou právní základnu mají toliko fondy, jež jsou zřízeny jako náhradní ústavy podle §§ 103 a násl. pensijního zákona nebo jež by byly uznány za příplatkové ústavy podle §§ 119 a 120 cit. zák.

Důvodová zpráva dále cituje ustanovení § 121 pensijního zákona, který jedná o jiných zaopatřovacích zařízeních a tato podrobuje doзору ministerstva sociální péče, pokud nepodléhají již podle zvláštních právních předpisů doзору jiných odborných ministerstev neb jim podřízených úřadů.

Důvodová zpráva cituje konečně ustanovení § 12 konk. ř. a § 13 vyr. ř. čís. 64-1931, podle nichž z konkursní podstaty (resp. z jmění vyrovnacího dlužníka) buďte vyloučeny zejména majetkové hodnoty, které tvoří jmění určené k podpoře úpadcových zaměstnanců v nemoci, invaliditě nebo stáří, nebo jejich vdov, sirotků a rodinných příslušníků. Důvodová zpráva opomněla citovati ustanovení § 54, čís. 3, konk. ř. a § 26, čís. 6, vyr. ř., podle kterých pohledávky zařízení, určených k podpoře úpadcových, resp. dlužnickových zaměstnanců v nemoci, invaliditě nebo stáří, nebo jejich vdov, sirotků a rodinných příslušníků, náležejí do první třídy konkursních pohledávek, resp. mají přednostní právo v řízení vyrovnacím.

Podle článku L, odst. 2., bankovního zákona budou podrobná pravidla o tom, jak budou tato zařízení spravována za účasti zaměstnanců, pojata do zvláštního řádu, jež sdělá správní orgán ústavu v dohodě s orgánem dozorčím a se zástupci zaměstnanců a schválí ministr sociální péče v dohodě s ministrem financí aneb s ministrem, jehož dozor ústav je podroben. Stejným způsobem určí se podrobná pravidla o oddělení, o odděleném účtování a o ukládání majetkových hodnot uvedených zařízení. Aby se v případech, kdy mezi ústavem a zaměstnanci k dohodě nedojde, vydání těchto řádů příliš neodkládalo, bylo do zákona pojato ustanovení, že, nebude-li předložen ke schválení řád o spravování zařízení za účasti zaměstnanců do tří měsíců a řád obsahující pravidla o oddělení, o odděleném účtování a o ukládání majetkových hodnot do jednoho roku po vyhlášení bankovního zákona (30. dubna

1932) vydá dotčený řád ministr sociální péče v dohodě s příslušným ministrem.

Zákon nemohl předepsati, jak uvádí důvodová zpráva n. u. m., str. 100, aby ihned po vyhlášení zákona všechny fondy peněžních ústavů byly vzaty z obchodního provozování a tak odňaty účelům, jimž dosud slouží. Podobný náhlý přesun značných kapitálů mohl by podle názoru důvodové zprávy, které zajisté vzhledem k dnešním poměrům v bankovníctví nebude možno upříti oprávnění, vyvolati jisté nesnáze. Proto ustanovuje třetí odstavec článku L, že zásady o oddělení, odděleném účtování a ukládání jmění platí všeobecně a ipso jure pro prostředky, jež budou věnovány po 1. lednu 1932. Odpovídal-li dosavadní způsob oddělení, odděleného účtování a ukládání prostředků a hodnot zařízení již zásadám nového zákona, nemá, což ostatně je samozřejmé, na tom ničeho býti měněno.

Co do prostředků před 1. lednem 1932, věnovaných včetně úroků z nich plynoucích, ustanovuje odstavec třetí, že v řádu o oddělení a ukládání jmění má býti ustanoveno, že tyto zásady provedou se nejpozději do pěti let od vyhlášení bankovního zákona, kteroužto lhůtu ovšem ministr sociální péče v dohodě s příslušným ministrem ze zvláště závažných důvodů může prodloužiti.

II.

Jest nám tudíž nyní zkoumati, jaký právní význam má takovýto fond anebo takové zařízení, čili jinými slovy, zdali takový fond, resp. zařízení je právnickou osobou, právním subjektem, nositelem práv a závazků. Budíž vyzdvíženo ještě jednou, že článek L platí o všech pensijních fondech a jiných zařízeních, ať jsou zřízena v jakékoliv formě právní. Otázka naše nečiní žádných obtíží, je-li dotčený fond nebo dotčené zařízení organisováno ve formě náhradního ústavu podle § 103 anebo příplatkového ústavu podle § 119 pens. zák. Náhradní ústav je podle § 103, odst. 2., právnickou osobou, může svým jménem nabývati práv a zavazovati se, může před soudem žalovati i býti žalován. Totéž platí o příplatkovém ústavu podle § 119, odst. 2. O jiných zaopatřovacích zařízeních, uvedených v § 121 pens. zák., však není stanoveno, že by byly samy o sobě právnickými osobami. § 121, odst. 2., pens. zák. ustanovuje o dotyčných zařízeních a fondech, že pokud nepodléhají již podle zvláštních právních předpisů doзору jiných odborných ministerstev nebo jim podřízených úřadů a pokud se nejedná o

nadace a spolky podle všeobecných norem spolčovacích, představitelé těchto zařízení jsou povinni předkládati každoročně ministerstvu sociální péče výkaz o stavu jmění, případně k vyzvání provozovací účet a výkazy o pohybu účastníků.

§ 258 zákona o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, čís. 221/1924, resp. čís. 184/1928, obsahuje ustanovení úplně obdobná s § 121 pens. zák.

Ačkoliv tedy jak § 121 pens. zák., tak i § 258 zákona o sociálním pojištění mluví o »představitelích« těchto zařízení, tedy předpokládá existenci orgánů těchto útvarů, přece na základě těchto obou zákonů samých nelze o tom pochybovati, že zařízení, pokud nejsou organizována jako ústavy náhradní nebo příplatkové anebo jako spolky nebo nadace právní osobnosti postrádají. Před vydáním bankovního zákona byl v mnoha případech stav ten, že tato zařízení anebo tak zv. pensijní fondy měly právnícky povahu pouhého zvláštního rezervního fondu čili rezervního kapitálu podle čl. 217 obchodního zákona. Zřízení takového zvláštního rezervního fondu společenskou smlouvou, t. j. stanovami akciové společnosti, mělo tedy právní význam pouze v právním poměru akcionářů mezi sebou, a to v ten smysl, že akcionáři musí trpěti, aby před vypočtením čistého zisku, který se rozdělití má, byl tento zvláštní rezervní fond dotován, t. j. aby byl zadržén (innegehalten) rezervní kapitál určený pro výplatu pensí úředníkům.

Až do dne vyhlášení bankovního zákona takovýto pouhý rezervní fond nebyl a nemohl býti právníkou osobností, nemohl vlastním jménem nabývatí práv i zavazovatí se, nemohl před soudem žalovatí i býti žalován. Proto až do vyhlášení bankovního zákona tehdy, nebyl-li fond zřízen jako právníká osoba, neměla v takovém případě práva podle § 12 konk. ř. a § 13 vyr. ř., resp. § 54, čís. 3 konk. ř., § 26, čís. 6 vyr. ř., žádného nositele a nemohla býti praktikována. Neboť, není-li dotyčné zařízení právníkou osobou, nemůže-li svým jménem nabývatí práv i zavazovatí se, nemůže-li před soudem žalovatí a býti žalováno, pak také nemůže uplatňovatí v konkursu a ve vyrovnacím řízení práva na vyloučení předmětů a rovněž nemůže přihlásiti pohledávku ke konkursnímu a vyrovnacímu řízení a domáhati se jejich uznání, nehledíc ani k tomu, že neexistovaly žádné majetkové hodnoty, které by tvořily jejich jmění.

III.

Bankovním zákonem nastala tu podstatná změna. Článek L, odst. 1., který jedná o fondech a zařízeních, ať jsou zřízena v jakékoli právní formě, mluví o prostředcích a majetkových hodnotách, které tvoří jejich jmění. Bankovní zákon tedy předpokládá, že takové zařízení, ať je zřízeno v jakékoliv právní formě, tedy i pouhý rezervní fond (!), je vlastníkem jmění a je tedy nositelem vlastních majetkových práv. To neznamena přece nic jiného, nežli že bankovní zákon těmto zařízením přiznal, aspoň pro obmezený obor majetkového práva, způsobilost býti právním subjektem, tudíž obmezenou právní osobnost.

Musí ovšem býti vyzdviženo, že zákonodárce ve svém myšlenkovém postupu nebyl důsledný, neboť právě citovaná věta pokračuje v ten smysl, že prostředky a majetkové hodnoty, které tvoří jejich jmění (t. j. jmění fondů a zařízení), mají býti odděleny a odděleně účtovány od ostatního jmění ústavu.

Mluví-li zákon o ostatním jmění ústavu, to opět připouští možnost, že ony prostředky a majetkové hodnoty, které tvoří jmění pensijních fondů a jiných zařízení, zároveň tvoří též jmění ústavu, což ovšem v soulad přivéstí nelze.

Znění zákona nevyznamenává se tedy přílišnou jasností. Rozumný výklad zákona nemůže však dojítí k jinému výsledku než onomu, že podle bankovního zákona jmění fondu a zařízení přestává býti jměním dotyčné banky, nositelem majetkových práv, které tvoří toto jmění, není peněžní ústav, nýbrž zařízení a fondy jako takové.

Tento výklad podporován je i zněním § 17 b) a § 36, odst. 2., zákona čís. 239/1924, zavedeným bankovním zákonem. V § 17b), odst. 9., je totiž ustanoveno, že odpočivné a zaopatřovací požitky, které nejdu na vrub provozovacího účtu banky, nýbrž výhradně na vrub zvláštních na to určených fondů nebo zařízení, jež jsou uloženy v majetkových hodnotách od jmění banky oddělených a odděleně účtovány a spravovány, nelze snížití podle všeobecných předpisů § 17b) rozhodcím řízením tam zavedeným, nýbrž jen potud, pokud neúměrně zkracují práva a nároky ostatních zaměstnanců nebo jejich pozůstalých vůči tomuto fondu nebo zařízení. § 17b), odst. 9., mluví tedy o majetkových hodnotách od jmění banky oddělených a o právech a nárocích zaměstnanců vůči fondu nebo zařízení, uznává tedy, že dotyčný fond může býti dlužníkem v obligačním poměru,

z čehož plyne, že se může zavazovati a patrně i býti žalován.

Při této příležitosti budiž vyzdvíženo, že také § 17b), odst. 9., je redigován vadně. Zákonodárce totiž neobmezil se na to, v § 17b) citovati definici fondů a zařízení obsaženou v článku L, byv toho názoru, že z důvodů legislativně-technických nebylo možno tento článek, který stojí mimo rámeček zákona čís. 239/1924, přímo citovati, a proto na místě jednoduchého citátu pokládal ústavně právní výbor za nutné opakovati znaky, jimiž jsou řečené fondy a zařízení charakterisovány. (Zpráva výboru ústavně právního a rozpočtového, tisk. čís. 1647, čís. 55.) Ústavně právní výbor však výslovně prohlásil, že speciálními fondy a zařízeními jsou, jak zvolený text jasně naznačuje, míněny fondy a zařízení oddělené a spravované podle čl. L.

Tyto legislativně-technické důvody zaviniily tedy, že výjimka z § 17b), stanovená ve prospěch nároků vůči zařízením i fondům po rozumu čl. L, platí — aspoň při slovném výkladu — jen tehdy, jsou-li dotyčné fondy již skutečně podle článku L odděleně spravovány, ačkoliv rozhodujícím je a musí býti nikoliv, zdali skutečně odděleny jsou, nýbrž zdali podle článku L odděleny mají býti.

IV.

Z uvedeného plyne, že rozumný výklad článku L ve spojení s § 121 pensijního zákona a §§ 12 a 54, čís. 3., konk. ř., 13 a 26, čís. 6., vyr. ř. ukazuje, že dotyčné fondy a zařízení, zejména po schválení řádů příslušnými ministry se staly, resp. stanou pro obor práva majetkového právníckými osobami, které pro pensijní nároky zaměstnanců a jejich rodinných příslušníků jsou pasivně legitimovány, které však na druhé straně jsou aktivně legitimovány k vyloučení svého jmění v konkursu nebo ve vyrovnacím řízení banky a oprávněni k uplatňování privilegovaných konkursních pohledávek, resp. ve vyrovnání. Ustanovení § 54, čís. 3., konk. ř. a § 26, čís. 6., vyr. ř. bude zejména aktuální v době, dokud, jak to článek L, odst. 3., připouští, zásady prvního odstavce nebudou ještě plně provedeny a část jmění těchto fondů a zařízení, pokud bylo věnováno před 1. lednem 1932, ještě bude smíšeno s vlastním jměním banky.

Upadne-li banka před uplynutím pětileté anebo prodloužené lhůty podle čl. L, odst. 3., do konkursu, pak fond anebo zařízení, byť i nebylo oprávněno určité majetkové hodnoty vylučovati, přece bude moci svou pohledávku za bankou uplatňovati, a to jako pohledávku I. třídy a samozřejmě bez jakéhokoliv obmezení co do výše, tudíž zejména bez obmezení na obnos 24.000 Kč za jednoho zaměstnance, ježto se zde nejedná o případ § 54, čís. 2., kde věřitelem je úpalcový zaměstnanec, nýbrž o úplně odlišnou skutkovou podstatu § 54, čís. 3., kde věřitelem je právě zařízení jako takové.

V.

V počátku platnosti zákona jest zajisté počítati s tím, že soudy budou míti pochybnosti o tom, zdali skutečně takovýto fond, který není založen ani jako náhradní anebo příplatkový ústav, ani jako spolek anebo nadace, má způsobilost býti stranou ve sporu. Bude proto k vyvarování se všech pochybností vhodnějším, dosáhnou-li zaměstnanecké organisace při sdělávání řádu podle článku L, aby pensijní fondy a jiná zařízení byly konstituovány jako příplatkové ústavy anebo aspoň jako spolky podle zákona spolkového. Avšak i kdyby v případě té které banky nebylo možno to docílit, tu přece bude nutno v řádu výslovně ustanoviti, že pensijní fond se zřizuje jako samostatná právnícká osoba, která může svým jménem nabývati práv i zavazovati se a která může před soudem žalovati i býti žalována.

Zejména bude nutno v těchto rádech pamatovati na to, aby fondy a zařízení dostaly orgány na vedení banky nezávislé, o kterých je možno předpokládati, že v případě finančních nesází banky budou s to neohroženě hájiti právo fondu i vůči bance.

Doporučovalo by se také, aby již v řádu pamatováno bylo na případné spory mezi fondem a bankou, aby zřízeny byly zvláštní orgány na bance nezávislé, které by v takovýchto sporech v zastoupení fondu vystupovaly.

Možno tedy konstatovati, že ustanovení článku L, byť i nebylo prosto všech pochybností, práce znamená celkový pokrok a větší jistotu pro práva bankovních úředníků a zřízenců.